

Atatürk Döneminde Çocuk Eğitimi

Atatürk döneminde (1920-1938); çocukluğun sonu sayılan 18 yaşın bitimine kadar, eğitim ve öğretim başlıca amaçları ve temel ilkeleri nelerdi? Bu dönemde eğitimin birtakım resmî amaçları ve ilkeleri vardır. Bunlar Atatürk'ün görüşleri ışığında ve onun bilgisi içinde hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu amaçların ve ilkelerin uygulanması için; bizzat Maarif Vekâletine ve öğretmenlere görevler vermiştir.

I. Atatürk ve Maarif Vekilliğince Eğitim ve Öğretim İçin Belirlenen Temel Amaçlar ve İlkeler: Millî Mücadele'nin zaferle sona ermesinden kısa bir süre sonra, 8 Mart 1923 tarihinde, Maarif Vekili İsmail Safa Özler bir genelge yayımlayarak eğitimin amaçlarını ve temel ilkelerini açıklamış, bu genelgeyi tüm okullara göndererek ona uyulmasını istemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün bilgisi, muhtemelen de talimatıyla hazırlanan bu belge *Misak-ı Maarif* olarak da adlandırılır ve "ulus olarak eğitimde uygulamaya söz verdiğimiz amaçlar, ilkeler" anlamına gelmektedir. Çok ayrıntılı olan bu belgenin ana fikri özetle şudur:

- Yeni nesilleri ülkenin bağımsızlığını koruyacak şekilde yetiştirmek.
 - Yeni nesilleri millî varlığı ile çatışmayan her fikre saygılı olarak yetiştirmek.
 - Yeni nesilleri iktisadi esaret altında kalmayacak, hayatta başarılı olacak şekilde yetiştirmek. Genelge bu konuda Amerikan eğitimcisi J. Dewey'nin "pragmatik" yani "faydacı, işe dönük" eğitim anlayışını benimsemekte ve Mustafa Kemal Atatürk'ün şu görüşüne yer vermektedir: "Bilgiyi insan için bir süs, baskı aracı ya da medeni zevkten ziyade maddî hayatta başarıyı sağlayan uygulamalı ve yararlanılabilir bir hâle getirmeliyiz."
- Her alanda güçlü, disiplinli, kişilikli, yüksek karakterli nesiller yetiştirmek.

Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın 8 Eylül 1924 tarihli genelgesinde de, eğitim ve öğretimin temel amaçları özetle şöyle gösterilir:

- Eğitim millî esaslara ve Batı medeniyetinin yöntemlerine dayanmalıdır.
- Okullar insan ilişkileri, toplumsal yaşama kuralları, temizlik, düzen vs. gibi hususlarda medeni ve örnek alınacak bir eğitim yapmalıdır.
- Çocuklar kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedakâr olmak ülküsünü taşımalıdır.
- Okullar vicdan, fikir hürriyeti ve bilinçli bir sorumluluk telkin etmelidir.
- Öğretim uygulamalı ve işe yarar bir hâle getirilmelidir.
- Okullar ilim ve okuma zevkini vermelidir.
- Okullar halka, sağlığın değerini ve sağlıklı olmanın yollarını öğretmelidir.
- Okullar beden ve fikrin dengeli gelişimini sağlamalıdır.
- Okullar toplumun ve ailenin ihtiyaçlarını dinleyip göz önünde tutmalıdır.
- Okullar tasarruf, yardımlaşma ve iktisat fikirleri aşılmalıdır.
- Okullar çocuklarda hür ve makul bir disiplin oluşturmalıdır.

Bu dönemde bizzat Atatürk'ün kendisinin talimatları, yasalar; ders programları ile eğitim ve öğretimin kuşkusuz daha başka ilkeleri de belirlemiştir. Bunların arasında öğretim birliği (tevhid-i tedrisat) gereklerine uygun, laik, karma, bilimsel eğitim yapılması ilkeleri çok önemlidir. Atatürk'ün hayatta gerçek yol göstericinin bilim "olduğunu belirtmesi de yalnız eğitimde değil, her alanda yolumuzu aydınlatacak bir ilkedir. Atatürk'ün ana babalara yönelik şu görüşleri de çocuk eğitimi bakımından çok önemlidir ve çağdaş psikoloji ve pedagojinin bilimsel verilerine uygundur:" Çoğu ailelerde öteden beri kötü bir alışkanlık var: Çocuklarını konuşurmaz ve dinlemezler. Onlar söze karışınca 'Sen büyüklerin konuşmasına karışma' der, sustururlar. Bu çok yanlış ve zararlı bir davranıştır. Tam tersine, çocukları özgürce konuşmaya, düşündüklerini, duygularını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidir. Böylece hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur, hem de ilerde yalancı ve riyakâr olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık düşüncelerini hiç çekinmeden ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda, onların temiz yüreklerinde, yurt, ulus, aile ve yurttas sevgisiyle beraber, doğruya, iyiye, güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır. Bence bunlar, çocuk eğitiminde, ana kucağından en yüksek eğitim ocaklarına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalar. Ancak bu şekildedir ki çocuklarımız yurda yararlı birer yurttaş ve mükemmel birer insan olurlar."

II. Eğitim ve Öğretimin Mahallî Öğretmenlerce Belirlenen Temel Amaçları ve ilkeleri: Büyük zaferden hemen sonra, Kasım 1922'de Maarif Vekili İsmail Safa Özler, taşra maarif müdürlüklerine gönderdiği bir genelgede "halk, okul ve öğretmenlerin her fırsatta birbirlerine yakınlaştırılmasını ve mahallî neşriyata önem verilmesini" istemiştir. İşte bu genelgeden güç alarak, yukarıdaki 1923 ve 1924 tarihli genelgelerin ışığında, taşrada kimi öğretmenler de çocukların eğitim ve öğretimi için bazı amaçlar, ilkeler belirlemiştir.

Bu konuda, 1924'te Balıkesir il matbaasında basılan ve o zaman Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı bulunan Hamdibey bucağında (1936'dan beri Çanakkale'nin Yenice ilçesine bağlı ve Millî Mücadele'de Anzavur isyanı'nda şehit edilen Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'in adını taşıyan kasaba) ilkokul 5. sınıf öğrencilerine Reşit Vahit (Koral) adında bir öğretmen tarafından dağıtılan *Hayat Rehberi* başlıklı bir belge çok ilginçtir. Burada 48 madde hâlinde, Türk çocuğunun sağlık, ahlâk, sosyal dayanışma, meslek, çevre... ile ilgili yaşam ilkeleri yer almaktadır. Cumhuriyetin istediği "yurttaş" insan tipini gösterdiği için şu 42. ilke çok ilginç ve önemlidir: "Hak yeme, haksız olma, haksızlığa sükût etme!" Demek ki artık "susan, boyun eğen, bir şeye karışmayıp kendi huzurunu düşünen, pasif insan tipi" kesinlikle reddedilmekte, onun yerine, konuşan, fikrini söyleyen, haksızlığa duyarsız kalmayan ve gerekli tepkiyi gösteren, haksızlık yapmayan yeni bir "Cumhuriyet insanı tipi" meydana getirmek amaçlanmaktadır. Bu önemli mahallî belgede, çocuklara temiz, sağlıklı, güçlü olmak, tabiatı, çiftçiliği, sanatı sevme, çevreyi koruma, tutumlu ve çalışkan olmak... konularında da çok değerli tavsiyeler vardır. Kuşkusuz bunlar evrensel fikirlerdir. Ancak bunlar Cumhuriyetin ilk yıllarında özel bir anlam da taşımaktadır: Gerçekten o yıllarda insanlarımızın sağlık durumu yoksulluk ve savaşlar nedeniyle varlığını, tehdit eder bir hâle gelmişti ve insanlarımız hayatın her alanında hem kişisel, hem de toplumsal olarak aydınlatılmaya muhtaç durumda idi. Sonuç: Cumhuriyet kurulurken eğitim ve öğretimde yeni amaçlara ve ilkelere ihtiyaç vardı. Çünkü artık geçmişten gelen hatalardan arınmış yeni nesiller yetiştirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle bizzat Atatürk eğitime çok büyük ilgi gösterdi ve gerek kendisi, gerek onun talimatları ve önerileri ile Eğitim Bakanlığı bazı amaçlar ve ilkeler belirledi. Mahallî olarak bu konuda benzer çalışmalar da yapıldı. Atatürk'ün eğitim için belirlediği amaçlar ve ilkeler millî, akılcı, insancıl, çağdaş bir eğitimin ilkeleridir. Onları gereği gibi uyguladığımız zaman milletimizin gelişme ve yükselmesi gerçekleşecektir.

Yahya AKYÜZ

KAYNAKÇA

AKGÜN, Seçil, ULUĞTEKİN, Murat, "Misak-ı Maarif", **Atatürk Yolu**, Mayıs 1989.

AKYÜZ, Yahya, "Cumhuriyetin Başında Türk Çocuğunun 'Yaşam İlkeleri'ne İlişkin Orijinal Bir Belge ve Bazı Yabancı Örnekler", **Millî Eğitim**, Sayı 141, Ocak-Şubat-Mart 1999.

AKYÜZ, Yahya, "Osmanlıdan Cumhuriyete Geçerken Gençliğin Düşünce ve Niteliklerindeki Dönüşümlere Bir Bakış", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Sayı 56, Ekim 2004.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000- M. S. 2008)**, 12. Baskı, Ankara 2008.

AKYÜZ, Yahya, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)**, Ankara 1978.

ATICI, Tüzel, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim Tartışmaları Işığında İlköğretim ve Halk Eğitimi Alanındaki Modernleşme (1923-1933)**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara-Haziran 2008.

BALABAN, Mustafa Rahmi, **Gazi Paşa Hazretlerinin Maarif Umdesi ve Asrî Terbiye ve Maarif**, Yay. Haz. M. Şahin, Ankara 2004.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Ankara 1999.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara 1982.

IŞIK, Yasemin, **Hayat Mecmuası'nın Eğitim Açısından İncelenmesi (1926-1930)**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Ankara-Eylül 2007.

OZODAŞIK, Mustafa, **Yeni Nesil**, Konya 2006.

ÖZTÜRK, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Ankara 1996.

09/09/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-cocuk-egitimi/?pdf=3944> adresinden erişilmiştir